

Zaměstnanci vs. živnostníci. Rozdíl v odvodech klesl na úkor „chudých“ OSVČ

– TEXT – Jan Němec – FOTO – ČTK

Tak zásadní zvýšení odvodů jako letos drobní podnikatelé a živnostníci v Česku ještě nezažili. Zálohy na sociální a zdravotní pojištění letos, po loňském výrazném nárůstu, opět stouply. A ani to není konec. Další zvyšování přijde v příštím roce.

Růst odvodů OSVČ je jedním z opatření konsolidačního balíčku, který má pomoci českým veřejným financím vybědnout z hlubokých deficitů posledních let. Vláda ovšem změnu komunikovala trochu jinak: jako narovnání historické nespravedlnosti, kdy živnostníci přispívají do eráru podstatně menší částky než stejné vydělávající zaměstnanci.

Téma rozdílu v odvodech zaměstnanců a živnostníků není nové. V Česku se pravidelně řeší skoro

Vládní konsolidační balíček během tří let zvýší minimální odvody živnostníků a drobných podnikatelů o 60 procent.

každý rok a mnohdy při něm padají ostrá slova. Relativně nižší daně, respektive platby na sociální a zdravotní pojištění OSVČ dlouhodobě dráždí třeba odbory. Před lety tak „šéfodborář“ Josef Středula hovořil o tom, že by živnostníci kvůli nižším příspěvkům na zdravotní pojištění měli dostávat jen třetinové sádry. A někdejší sociálnědemokratický ministr průmyslu Jan Mládek je přirovnal k parazitům.

Je paradoxní, že k dosud nejrazantnějšímu navýšení sociálních

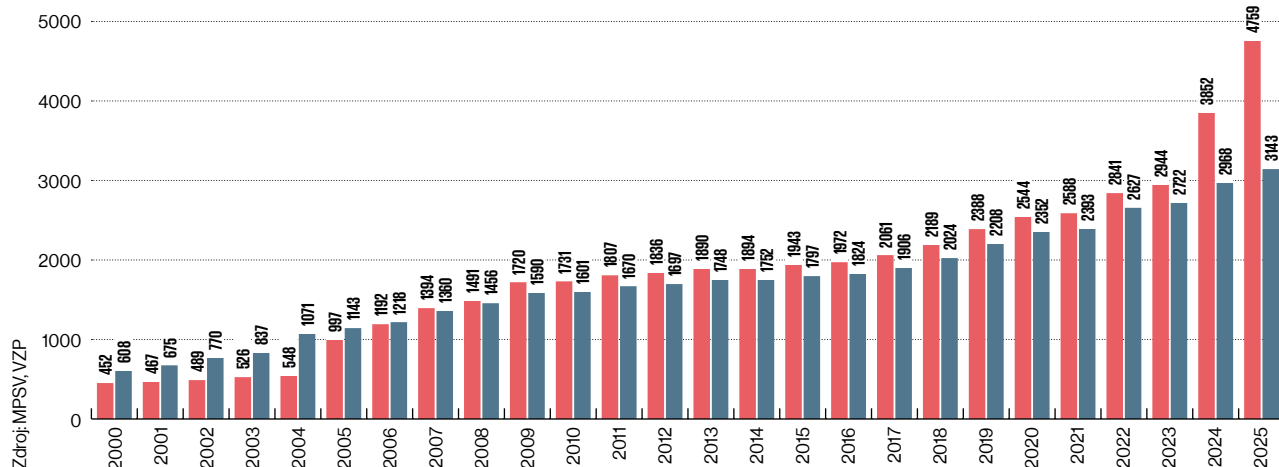
a zdravotních odvodů živnostníků překročila právě Fialova vláda, respektive ministr financí Zbyněk Stanjura. ODS totiž tradičně spoléhá na OSVČ jako na jednu z nejvěrnějších částí elektorátu.

Zvýšení odvodů nejvíc zasáhne ty nejméně vydělávající OSVČ. Proto profesní svazy zastupující drobné podnikatele s úpravami nesouhlasí. „Konsolidační balíček během tří let zvýší minimální odvody OSVČ o 60 procent. Na základě čeho? Na základě legend či domněnek těch, kdo rozhodovali,“ kritizuje předsedkyně představenstva Komory mikropodniků Monika Mrázová.

Mrázové se nelíbí, že vláda při rozhodování vycházela jen z odhadů, podle nichž až dvě třetiny živnostníků platí pouze minimální zákonem

Vývoj záloh OSVČ

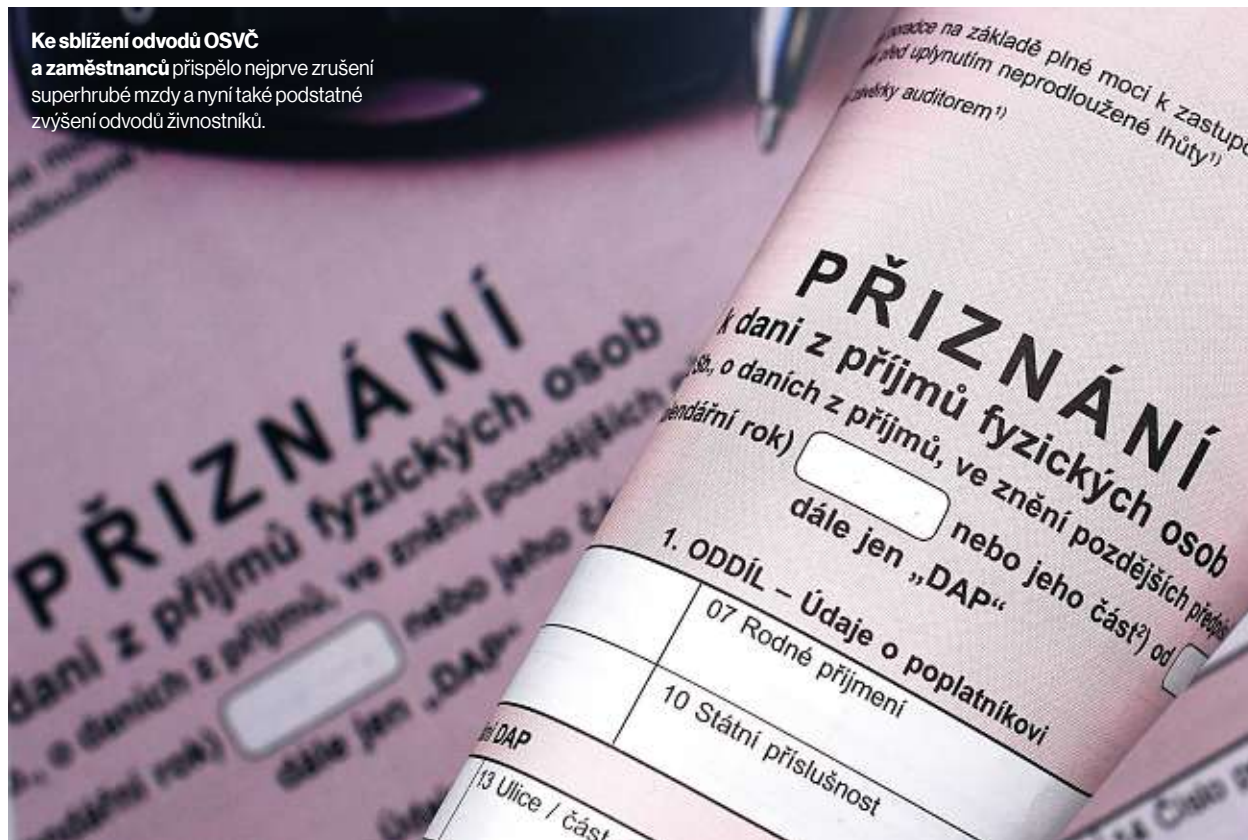
■ Minimální záloha na sociální pojištění (Kč/měsíc) ■ Minimální záloha na zdravotní pojištění (Kč/měsíc)

Zdroj: MPSV, VZP

Ke sblížení odvodů OSVČ

a zaměstnanců přispělo nejprve zrušení superhrubé mzdy a nyní také podstatné zvýšení odvodů živnostníků.

stanovené pojistné. „Jakékoli úpravy, a to včetně změn u výdajových paušálů, musí být ale podepřeny hlubokou komplexní analýzou na základě skutečných dat, která stát má,“ dodává šéfká Komory mikropodniků.

Dalším paradoxem je, že vláda neuspokojila ani dlouhodobé kritiky nerovného zatížení mezd zaměstnanců a výdělků živnostníků, například think-tank PAQ Research. „Úprava zatížení hlavně nízkopříjmové živnostníky, kteří mají reálně vysoké náklady. Zvýhodnění vysokopříjmových OSVČ s nízkými náklady návrh téměř neřeší,“ tvrdí šéf PAQ Research Daniel Prokop.

Rovnáni v nevhodnou dobu

Výrazné rozdíly příspěvků zaměstnanců a živnostníků do eráru jsou

v Česku dány historicky nastavením systému odvodů u OSVČ. Jednoduše řečeno, díky nastavení výdajových paušálů, které umožňují živnostníkům snížit základ daně bez dokazování skutečných nákladů a vyměřovacích základů pro výpočet pojistného, platili do rozpočtu i při stejných příjmech podstatně méně. A to hlavně ti nejvíce vydělávající.

Během let tak padaly nejrůznější návrhy, jak výši odvodů když ne srovnat, tak alespoň přiblížit. Kvůli jejich nepopulárnosti se ale žádná vláda do hlubšího řezu nepustila.

Jedním z nejvýznamnějších kroků v tomto směru bylo zrušení konceptu superhrubé mzdy od roku 2021. Díky změně výpočtu daně z příjmů fyzických osob zaměstnancům poměrně významně klesly daně.

Podle výpočtů poradenské společnosti Grant Thornton například zaměstnanec s roční mzdou 600 tisíc korun ušetřil na daních přes 33 tisíc korun ročně. Zaměstnanci s ročním hrubým příjmem 860 tisíc si polepšili bezmála o 52 tisíc a vysokopříjmoví s roční mzdou 1,92 milionu na změně „vydělali“ každý rok dokonce přes 100 tisíc.

Vláda ANO, kterou ve věci zrušení superhrubé mzdy podpořila i opoziční ODS, ale se snižováním daní přišla v ne zrovna vhodnou dobu – během pandemie. Na jednu stranu tak sice podpořila Čechy spotřebitele a nechala jim více peněz na utrácení v těžké době. Zároveň ale vytvořila více než 100miliardovou díru do příjmové strany státního rozpočtu. Společně s enormními mimořádnými výdaji na podporu ekonomiky a náhradami

pro zavřené firmy to dostalo rozpočet do gigantického deficitu.

Konsolidační sblížování

Další sblížování odvodů živnostníků se zaměstnanci odstartovala Fialova vláda loni a šlo o krok de facto vynucený předchozím snížením daní pro zaměstnance, respektive hledáním nových zdrojů příjmů státního rozpočtu.

Jelikož se ovšem vláda neodvážila vzít zpět změny u zdanění mezd, zavedené kabinetem Andreje Babiše (přestože původně mělo být zrušení superhrubé mzdy jen dočasně na dva roky), „narovnávání“ tentokrát probíhá na úkor živnostníků.

Konsolidační balíček od loňského roku změnil výpočet odvodů na sociální pojištění živnostníků. Zatímco do roku 2023 se pojistné počítalo z minimálního vyměřovacího základu ve výši 25 procent průměrné mzdy, od roku 2024 do příštího roku postupně roste, a to každoročně o pět procentních bodů až na 40 procent v příštím roce. Zároveň OSVČ platí pojistné nejméně z 55 namísto dřívějších 50 procent základu daně (tedy rozdílu mezi příjmy a náklady).

V praxi se to projevilo podstatně rychlejším růstem minimálních záloh na sociální pojištění, které platí nejméně vydělávající živnostníci. Zatímco mezi lety 2022 a 2023 se částka minimální zálohy zvýšila jen o 103 korun, mezi lety 2023 a 2024 to bylo o 908 korun a z loňska na letošek o 907 korun.

Pro OSVČ, jež platí vyšší než minimální odvody, byl pak nárůst způsobený novinkami ještě výraznější. Například živnostník s příjmy 600 tisíc ročně, který uplatňoval 60procentní výdajový paušál, podle „starého“ výpočtu platil na sociálním pojištění zhruba 35 tisíc korun ročně, loni a letos už to bylo přes 57 tisíc. Při příjmech

960 tisíc se celoroční sociální odvody zvýšily z přibližně 56 na více než 61 tisíc a u příjmu 1,92 milionu ročně ze 112 na 123 tisíc korun.

Změny se přitom dotkly i živnostníků, kteří využívají možnost platit takzvanou paušální daň, již vláda zavedla v roce 2021. Ta loni vzrostla kvůli zvýšení pojistného o 1290 korun a z loňska na letošek o dalších 1218 korun.

Konsolidační balíček neopomenul ani zaměstnance. V jejich případě se také zvýšily odvody na sociální pojištění, i když podstatně méně – o 0,6 procentního bodu. Zároveň se zvýšil maximální vyměřovací základ pro odvod pojistného (tedy horní hranice, po jejímž překročení se pojistné už neplatí). A konečně, jak OSVČ, tak zaměstnanců se pak dotklo snížení ročního příjmového limitu pro placení vyšší, 23procentní sazby daně, a to ze 48násobku na 36násobek průměrné měsíční mzdy.

OSVČ dobře ví, že ve stáří jej státní důchod neuživí, a snaží se proto mnohem více zabezpečit na stáří vlastními penězi.

Z výpočtů poradců z Grant Thornton vyplývá několik závěrů. Co se týče živnostníků, je zjevné, že změny v odvodech zasáhly nejvíc nízkopříjmové OSVČ. „Podnikatel s relativně nízkými příjmy má v důsledku tohoto navýšení povinnost odvést sociální pojistné z daleko vyššího vyměřovacího základu, než je jeho skutečný vyměřovací základ. Skokový nárůst průměrné mzdy v letech 2021 až 2022 a 2023 až 2024 navíc zapříčinil zvýšení základny pro výpočet minimálního vyměřovacího základu i pro odvod zdravotního pojištění. To má dopad zejména na roční

příjmy v úrovni do 600 tisíc korun, kde minimální vyměřovací základ na zdravotní pojištění nutí podnikatele odvádět mnohdy z vyšší základny, než je jejich skutečný příjem,“ analyzuje Grant Thornton.

Co se srovnání zaměstnanců a OSVČ týče, byť změny vedly ke zmenšení rozdílu mezi jejich odvody, i nadále ale živnostníci, a to především ti více vydělávající, odvádějí do eráru podstatně méně než zaměstnanci se stejnými příjmy.

Důchod o žebrácké holi

Klíčová otázka dnes zní: Je dobré usilovat o další, ještě výraznější sblížování odvodů živnostníků a drobných podnikatelů se zaměstnanci? Odpovědi na ni se různí. Třeba zmiňovaný think-tank PAQ Research apeluje, aby se pomocí reformy výdajových paušálů vláda zaměřila na vysokopříjmové OSVČ, typicky například pracovníky v IT sektoru. Současné nastavení podle analytiků PAQ Research motivuje k takzvanému švarcsystému, tedy „maskovanému“ zaměstnávání „na IČO“. Kromě toho 60procentní výdajový paušál údajně přestřeluje skutečné náklady, které „ajtáči“ reálně mají.

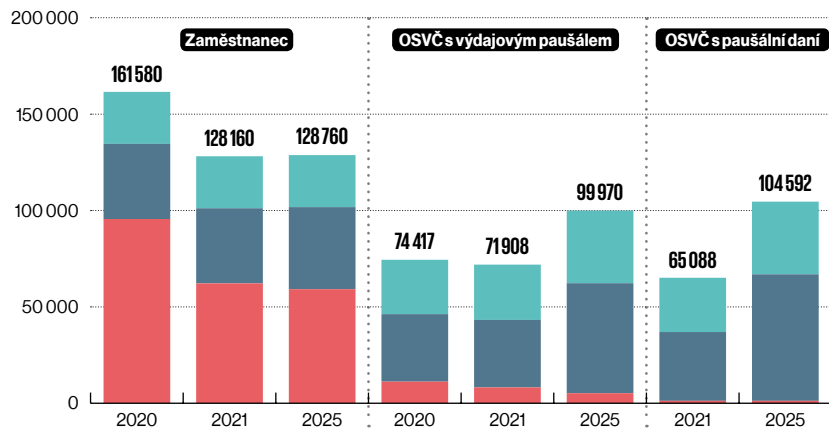
Vedle nespravedlnosti upozorňuje think-tank také na fakt, že při současném nastavení hrozí živnostníkům nízké penze. „Medián důchodů přiznaných OSVČ je jen 12 tisíc korun a jeho reálná úroveň může dále klesat s nárůstem OSVČ, kteří platí minimální či takřka minimální odvody,“ píše autoři analýzy PAQ Research.

Naproti tomu zástupci živnostníků a podnikatelů takové kroky odmítají. „Tlaky na dorovnávání odvodové zátěže mezi OSVČ a zaměstnanci narušují křehkou rovnováhu mezi odvodovou stránkou věci na jedné misce vah a břemenem spojeným

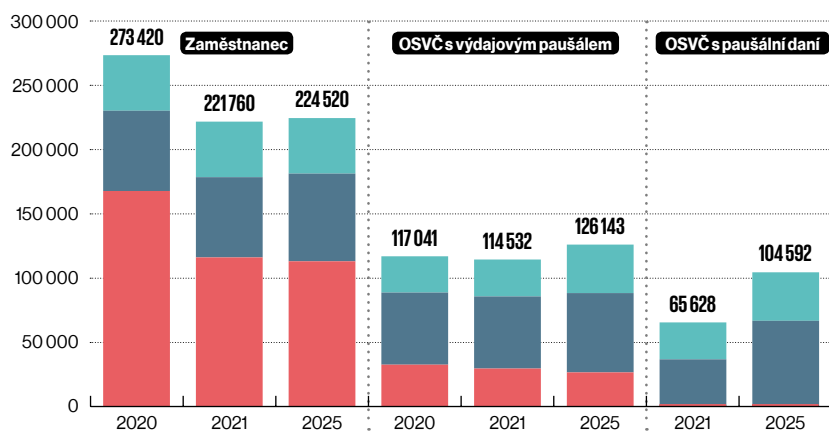
Porovnání odvodů OSVČ a zaměstnanců (v Kč)

■ Daň ■ Sociální pojištění ■ Zdravotní pojištění ○ Celkové odvody

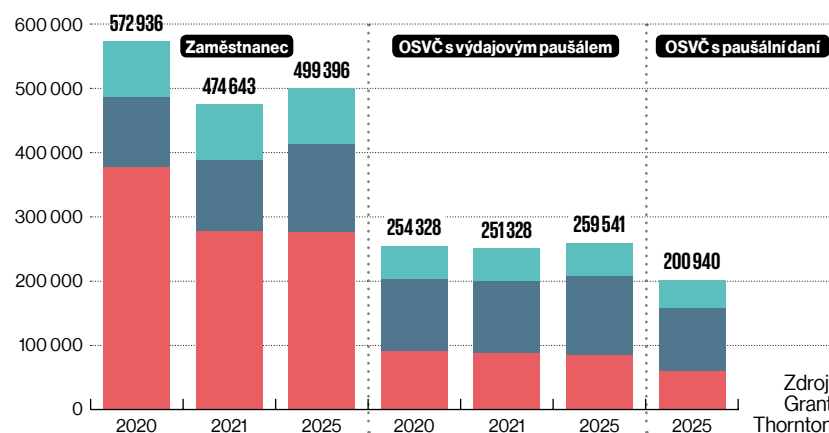
Příklad č. 1: Roční hrubý příjem 600 tisíc Kč

Příklad č. 2: Roční hrubý příjem 960 tisíc Kč

Příklad č. 3: Roční hrubý příjem 1 920 tisíc Kč

Pozn.: Srovnání výše odvodů v letech 2020, 2021 (po zrušení superhrubé mzdy a zavedení paušální daně) a 2025 u zaměstnance, OSVČ s výdajovým paušálem 60 procent a OSVČ s paušální daní. Chybějící srovnání pro OSVČ v režimu paušální daně je dáno jejím zavedením až od roku 2021, respektive zavedením „vícepásmové“ paušální daně od roku 2024.

Zdroj:
Grant
Thornton

s podnikáním na druhé,“ říká předseda představenstva Asociace malých a středních podniků a živnostníků Josef Jaroš. Dávat na jednu úroveň zaměstnance a OSVČ podle něj nedává smysl, neboť jde o dvě zcela rozdílné skupiny. „Zaměstnanec je chráněn zákoníkem práce. OSVČ si musí

OSVČ s nízkými příjmy nově platí sociální pojištění z daleko vyššího vyměřovacího základu, než na jaký skutečně dosáhl.

práci sehnat, vykonat ji, vyfakturovat, vymoci její zaplacení, sledovat a dodržovat předpisy, pravidelně se vzdělávat a skládat zkoušky, sledovat konkurenci a přitom ručit veškerým svým majetkem,“ dodává Jaroš.

Starost o důchody má podle Jaroše nechat stát na živnostnících. „OSVČ dobře ví, že ve stáří jej důchod ze sociálního pojištění neuživí, a snaží se proto mnohem více zabezpečit na stáří vlastními penězi,“ tvrdí.

Podobně argumentuje Monika Mrázová. „OSVČ plní funkci zaměstnavatele i zaměstnance, a to bez výhod zaměstnanců. Nemají nárok na dovolenou, složitější je také nárok na nemocenskou... A k tomu všemu ve veřejném prostoru zaznívají hlášky o parazitech či černých pasažérech,“ říká šéfkyně Komory mikropodniků. Odvody živnostníků s ohledem na odvody zaměstnanců podle ní sice představují problém. „Ten ale vyžaduje komplexní systémové řešení na základě podrobných, skutečných dat.

A to nejen za účasti ekonomů z bank a neziskovek, ale také lidí z praxe,“ tvrdí Mrázová. ■